

Kommentarer till "Översyn av arkivområdet" (Dir 2017:106)

Avsändare: Föreningen för arkivverksamma i landsting och kommun (FALK)

Föreningen FALK är en yrkesförening som organiserar anställda i region- (tidigare landsting) och kommunarkiv. Vi vill på detta sätt belysa den problematik vi identifierat kring den nuvarande arkivlagstiftningen och vilka utmaningar vi ser i framtiden.

Översikt av arkivsektorn

Kommuners självstyre

En viktig del av juridiken kring kommuner och regioner (hädanefter kommuner) är lagstiftningen om deras självstyre. Detta självstyre ger myndigheterna möjlighet att välja helt olika vägar i skilda frågor. En kommun är alltså inte helt jämförbar med en annan. En kommun består inte av en enda myndighet, utan ett antal myndigheter bestämda av respektive fullmäktige. Även om många kommuner är organiserade på ungefär samma sätt så kan alltså myndigheternas antal och ansvar skilja sig åt.

Vad innebär det för kommuner och regioner att bli likställda med statliga myndigheter ur ett arkivjuridiskt perspektiv?

En jämförelse man ofta ser är att en kommun jämförs med en statlig myndighet. Denna jämförelse blir fel ur flera aspekter. Bland dessa kan nämnas:

1. Den statliga myndigheten har en arkivmyndighet – Riksarkivet – som får göra föreskrifter om arkiven. I arkivlagen är det kommunstyrelsen som är arkivmyndighet (om inte kommunfullmäktige bestämt annat), men varje kommunal myndighet får i stor utsträckning själva ta beslut om sin arkivhantering.
2. Riksarkivet är slutarkiv för statliga myndigheter. Hos kommuner är det kommunarkivet som är slutarkiv för de handlingar som ska bevaras. Det innebär att det finns ett slutarkiv i varje kommun. Kommunala arkiv har alltså en stor geografisk spridning i hela landet, och ingen samlande enhet för slutarkivering.
3. Kommuner har ingen gemensam myndighet som beslutar i arkivfrågor. Ofta ser vi att det hänvisas till SKL (Sveriges kommuner och landsting) som om SKL hade samma befogenheter som Riksarkivet. SKL har inga sådana befogenheter: SKL är ingen myndighet och har således inget myndighetsansvar.

Kommuner och regioner måste få ha kvar möjligheten att själva ta beslut om sin arkivhantering. Detta eftersom arkivfrågorna är så pass komplexa och behoven ser så olika ut hos olika kommuner. Vi ser dock inga hinder mot en nationell samordning av de frågor som går att lösa nationellt och som bör hanteras på samma sätt oavsett var i Sverige informationen skapas.

Ekonomiska konsekvenser av övergång till digitala processer hos kommun och region

Arkivutredningen ska analysera de ekonomiska konsekvenserna av den offentliga förvaltningens övergång till digitala processer. Det är lätt att se hur olika denna övergång slår för olika kommunala myndigheter. Ett tydligt exempel är behovet av att kunna bevara digitalt material i framtiden. Idag har ett antal kommuner upphandlat och implementerat e-arkivlösningar. Att implementera e-arkiv är inte bara en fråga om rena pengar utan också en fråga om att få anställa den kompetens som kan arbeta med digitala bevarandefrågor. Främst små och medelstora kommuner med liten budget och bristande kompetens har ingen möjlighet att klara detta på egen hand. Många kommuner har bara en person eller ett fåtal anställda hos kommunarkivet och våra medlemmar vittnar om att digitalt bevarande inte är en prioriterad fråga. Samtidigt springer den digitala utvecklingen ständigt snabbare med digitala tjänster och AI-lösningar. En tydlighet om hur och på vilket sätt kommunarkiven ska fånga den digitala datan skulle hjälpa många arkivarier att få resurser för digitalt bevarande. För medborgarna är det oroväckande att bevarandet av deras egen information beror på vilken kommun de bosatt sig i, valt att gå i skola i eller på annat sätt verkar i. Det är inte rimligt att bevarandet avgörs som en budgetfråga och inte i förhållande till arkivlagens- och offentlighetsprincipens avsikt.

Vi skulle gärna se en arkivlag som stödjer och förenklar samarbetet mellan olika kommuner i arkivfrågor för att på ett effektivt sätt kunna möta de utmaningar som regeringens vision om digitalisering av samhället innebär. Riksarkivet föreslås bidra med en normgivning gentemot leverantörer av system för att kunna bevara informationen.

Riksarkivets framtida roll gentemot kommuner och regioner

Riksarkivets roll som en rådgivande kompetens bör stärkas. Kommunernas självbestämmande är dock av en sådan juridisk vikt att ingen otydlighet får finnas om vem som bestämmer om arkiven.

För att underlätta arkivering i framtiden kan Riksarkivet ha en betydande roll i att ställa krav på leverantörer av system (inte bara e-arkivsystem), istället för att ställa normgivande krav direkt på kommunerna. Små myndigheter har svårt att själva

kravställa i olika komplexa frågor. Riksarkivet kan därmed spela en betydelsefull roll i detta.

Reglering för de enskilda arkiven

Mycket av det enskilda arkivmaterialet har stort samhällsviktigt eller historiskt värde för den kommun som föreningen, företag eller motsvarande, har verkat i. Det är för de flesta kommuner en självklarhet att på ett eller annat sätt stödja omhändertagandet av enskilda arkiv. Många kommunala arkiv förvarar därför enskilda arkiv, från så väl föreningar, företag och privatpersoner. Kommunerna är dessutom inblandade i det föreningsliv som sker i kommunen genom bidrag, lokaler och andra sätt att stödja medborgarnas engagemang. Detta är dock inte kommunernas primäruppgift utan ett helt frivilligt åtagande.

En tydlighet i arkivlagen som lyfter de enskilda arkivens samhällsvikt och historiska värde skulle tillsammans med förstärkning av de enskilda arkivinstitutionernas möjlighet att ta hand om enskilt material, inte minst i de fall då det hotas av att bli herrelöst, vara till nytta även för kommunerna.